

УЧАСТЬ С.В.БОРОДАЄВСЬКОГО В РОБОТІ НАУКОВОЇ КОЛЕГІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ-АРХІВУ

Діяльність Сергія Васильовича Бородаєвського¹ в еміграції (1919-1942) відзначалася високою активністю і різноплановістю. Це і громадська діяльність, зокрема на ниві міжнародного співробітництва у якості голови Українського університетського угруповання для Ліги Націй² та члена Ради Міжнародної університетської федерації для Ліги Націй; і педагогічна - викладання у Міжнародній академії в Брюсселі, Російському відділі Паризького університету, Українському вільному університеті в Празі, Українській господарській академії та Українському технічно-господарському інституті в Подебрадах; і наукова - видання низки ґрунтовних робіт з історії та теорії кооперативного руху, участь в роботі ряду міжнародних та українських еміграційних наукових товариств, установ, конференцій, конгресів, з'їздів та інш. Важливою складовою науково-організаційної діяльності вченого була його праця в одному з трьох українських музейно-архівних осередків у Чехо-Словацькій Республіці (ЧСР) - Українському національному музеї-архіві (УНМА).

УНМА був заснований при Українському громадському комітеті в Празі восени 1923 р. (статут установи затверджений урядом ЧСР 14 грудня 1923 р.). Метою його діяльності було: 1) збирання і збереження українських історико-культурних пам'яток; 2) ознайомлення іноземців з даними матеріалами; 3) сприяння студіюванню українознавчих матеріалів українськими дослідниками-емігрантами. З 1925 до 1930 р. УНМА продовжував свою роботу як окрема установа у складі Українського інституту громадознавства (Українського соціологічного інституту). У зв'язку з вимогами чехів підпорядкувати УНМА Міністерству закордонних справ ЧСР та припиненням фінансової допомоги з боку чеського уряду у жовтні 1932 р. його документальні і бібліотечні колекції були передані під опіку Українського історичного кабінету, що постав у червні 1930 р. при МЗС ЧСР з метою приймання українських архівів³.

Із передбачених Статутом 10 відділів - етнографічного, історичного, мистецького, мистецько-промислового, природничого,

шкільно-педагогічного, статистичного, архівного, бібліотечного, преси⁴ - реально діяли архівний (документальний), музейний відділи та відділ друків (пресово-книгарський), у яких велася робота з розробки, класифікації та опису матеріалів, що надходили до УНМА.

На першому етапі своєї діяльності (1924-1926) УНМА не отримував жодних дотацій з боку чеського уряду, користуючись лише невеликою допомогою від Українського громадського комітету у 100-200 чеських крон щомісяця⁵. У цей період в основному мала місце безкоштовна передача (дарування) матеріалів до УНМА. З реорганізацією своєї діяльності - підпорядкування у 1925 р. Кураторії Українського інституту громадознавства, надання грошової допомоги від МЗС ЧСР - установа отримала змогу купувати певні матеріали. Для проведення відповідної експертизи цінності запропонованих музею матеріалів було створено Наукову Колегію УНМА.

Згідно з Положенням, Наукова Колегія мала своїм завданням: 1) встановлювати вартість матеріалів, які пропонувалися Музею-Архіву для купівлі; 2) виробляти план придбання, збереження й використання архівно-музейних матеріалів; 3) виявляти ініціативу у справі найкращого забезпечення Музею-Архіву відповідними матеріалами⁶. Передбачалося, що жодні матеріали не могли бути куплені без відповідної постанови Наукової Колегії, а тільки - прийняті в якості дару чи на зберігання. Лише в тому випадку, коли хтось із членів Наукової Колегії бажав продати УНМА свої матеріали, їх оцінку здійснювала Рада Музею.

Свою роботу Наукова Колегія УНМА розпочала 9 липня 1927 р. і проводила під керівництвом обраної Президії. Прийняті нею постанови організаційно-господарського характеру здійснювалися Управою УНМА після їх санкціонування Радою.

Спершу засідання Колегії відбувалися по мірі надходження матеріалів, що потребували експертизи, але не менше одного разу на місяць. На своєму другому засіданні 12 липня 1927 р. Наукова Колегія визначила і термін постійних засідань - першого числа кожного місяця о 14.30 (якщо на той день припадало свято, то на другий день свята)⁷. За кожне засідання члени Наукової Колегії отримували плату у розмірі 20 чеських крон. Їм також відшкодовувалися витрати, пов'язані з проїздом на засідання Колегії. Так, у січні 1928 р. за цим пунктом членам Наукової Колегії були виплачені наступні кошти: С.П.Шелухіну - 147,60, С.В.Бородаєвському - 92,80, С.Ф.Русовій - 60, В.Ю.Січинському - 55,20 крон чеських⁸.

Однак складнощі з фінансуванням установи обумовили те, що засідання Колегії проходили лише за наявності матеріалів, які потрібно було оцінювати. До того ж, на засідання запрошувалися не всі члени, а лише ті фахівці, які потрібні для розгляду даних матеріалів. А з лютого 1928 р. Дирекція Українського соціологічного інституту ухвалила скасувати членам Наукової Колегії винагороду за участь у її засіданнях, а ввести оплату праці з перегляду і оцінки матеріалів, яку кожний з експертів фактично виконував. Так, у перший рік своєї діяльності - 1927 р. - Наукова Колегія регулярно збиралася на свої засідання: у липні, серпні, листопаді - 2 рази на місяць, решту місяців - 1 раз. Досить активною була її діяльність і на початку 1928 р. - у січні Наукова Колегія провела 3 засідання. І рівно таку ж кількість засідань вдалося зібрати протягом решти року - по 1 засіданню у лютому, травні та листопаді. У звіті про роботу УНМА у травні 1928 р., поданому до Ради Музею, секретар Софія Безручкова вказала наступну причину таких значних перерв у роботі Наукової Колегії: *"...грошевий стан не дозволяє поки що закуповувати матеріалів на вел[ику] суму"*. Останнє з 16 засідань, протоколи яких збереглися, відбулося 23 січня 1929 р.

До складу Наукової Колегії входили Голова, обраний Кураторією Інституту громадознавства, представник Дирекції Інституту, запрошений Головою Колегії за згодою Ради УНМА, директор і кустос Музею-Архіву, члени-експерти, запрошені Радою УНМА⁹. Серед членів Колегії - визначні українські науковці: Сергій Павлович Шелухін - правознавець, історик, професор Українського вільного університету, голова Наукової Колегії, експерт матеріалів історичного і суспільно-політичного змісту; Леонід Тимофійович Білецький - літературознавець, професор Українського високого педагогічного інституту ім.М.Драгоманова, експерт літературних матеріалів; Софія Федорівна Русова - професор Українського високого педагогічного інституту ім.М.Драгоманова, експерт культурно-педагогічних матеріалів; Володимир Юхимович Січинський - мистецтвознавець, доцент Українського високого педагогічного інституту ім.М.Драгоманова, експерт мистецьких матеріалів; Всеволод Миколайович Петрів - генерал-хорунжий Армії УНР, лектор Українського високого педагогічного інституту ім.М.Драгоманова, експерт військових матеріалів; Віктор Кіндратович Приходько - лектор Української господарської академії, секретар Колегії, експерт громадсько-політичних матеріалів; Сергій Васильович Бородаєвський - вчений-економіст, кооператор,

професор Українського вільного університету і Української господарської академії, експерт матеріалів з історії економіки та кооперативного руху.

Питання про запрошення С.В.Бородаєвського до складу Наукової Колегії розглядалося на її третьому засіданні 2 серпня 1927 р. 27 серпня С.В.Бородаєвському було надіслано листа за підписами директора УНМА Н.Я.Григорієва та кустоса М.Ю.Обідного з повідомленням про включення його до складу Наукової Колегії та запрошення на її чергове засідання, що мало відбутися 1 вересня о 14.30 у помешканні Музею-Архіву за адресою: Прага, вул.Шежікова, 4.

З 12 засідань Наукової Колегії, які відбулися після запрошення С.В.Бородаєвського, Сергій Васильович брав участь у 5. Збереглися також запрошення вченого ще на 2 засідання Наукової Колегії та спільне засідання Дирекції і Наукової Колегії з нагоди 5-ї річниці існування УНМА, що було заплановане на 12 грудня 1928 р.¹⁰ Протоколів цих засідань ми не маємо. Тож залишається невідомо, хто був присутній на них і чи відбулися вони взагалі.

На засіданнях Наукової Колегії С.В.Бородаєвський брав участь у розгляді поданих до УНМА матеріалів, зокрема *"Спогадів"* В.Приходька, спогадів А.Животка *"Із мого щоденника"*, що висвітлювали ставлення селянства до гетьманської влади, робіт генерала М.Омеляновича-Павленка *"Переломові дні в Галицько-польській війні"* та *"На Катеринославщині за національною працею"*, листування військового аташе уряду УНР в Болгарії полковника Філонова з начальником Генерального штабу армії УНР, поданого В.Петровим, *"Мемуарів про б[увшу] Українську Республіканську Капелю"* Л.Безручка, архівних матеріалів колишнього Білоруського консульства в Туреччині, переданих генеральним консулом Білоруської Народної Республіки в Туреччині та Болгарії Єрмаченком, спогадів полковника М.Крата з додатком Омеляновича-Павленка *"Епізод у Яничі"*, фотографій з історії української визвольної боротьби та інш.; в обговоренні питань організації роботи Колегії, зокрема плану її роботи, порядку придбання матеріалів, визначення норм їх оплати та інш.

Отже, збирання, впорядкування і збереження пам'яток національної історії та культури в умовах відсутності власної незалежної держави було нелегким, але водночас важливим і відповідальним завданням, що постало перед українською

еміграцією і успішно вирішувалося нею у 20-х - на початку 30-х років ХХ ст. на теренах Чехо-Словацької Республіки. Долучився до цієї важливої місії і С.В.Бородаєвський завдяки діяльності у складі Наукової Колегії УНМА.

¹Детальніше про С.В.Бородаєвського див.: *Винар Б.* Матеріали до історії економічних дослідів на еміграції (1919-1964). - Мюнхен, 1965. - С.27-28; *Витанович І.* Історія українського кооперативного руху. - Нью-Йорк, 1964. - С.114-115; *Власенко В.М.* Сергій Бородаєвський (1870-1942) // *Українські кооператори. Історичні нариси / С.Гелей* (ред.). - Львів: Коопосвіта, 1999. - Кн.1. - С.201-210; До біографії С.В.Бородаєвського / *Передмова і упорядкування В.Власенка* // *Сумська старовина*. - №№V-VI. - 1999. - С.70-74; *Власенко В.М., Власенко В.В.* Корифей кооперативної справи (До 135-річчя від дня народження С.В.Бородаєвського) // *Сумський історико-архівний журнал*. - Вип.І. - Суми, 2005. - С.11-22; *Злупко С.* Персоналії і теорії української економічної думки. - Львів: Євросвіт, 2002. - С.301-303 та інш.

²Про Українське університетське угруповання для Ліги Націй див.: *Глушан О.В.* Українське університетське угруповання для Ліги Націй: матеріали до історії організації // *Сумська старовина*. - №№XXVI-XXVII. - 2009. - С.207-229; *Вона ж.* З історії діяльності Українського університетського угруповання для Ліги Націй // *Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (16-17 травня 2009 року, м.Суми)*. - Суми: "Фабрика друку", 2009. - С.331-332.

³Детальніше про створення, діяльність та документальне зібрання УНМА див.: *Палієнко М.* Український національний архів-музей у Празі (1923-1930): історія створення та основні напрями діяльності // *Студії з архівної справи та документознавства*. - К., 2004. - Т.11. - С.13-24; *Вона ж.* Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій). - К.: Темпора, 2008. - С.103-136.

⁴Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. - Ф.4018. - Оп.1. - Спр.1. - Арк.12.

⁵Там само. - Спр.24. - Арк.1.

⁶Там само. - Спр.38. - Арк.188.

⁷Там само. - Спр.12. - Арк.3.

⁸Там само. - Спр.6. - Арк.142-142зв.

⁹Там само. - Спр.38. - Арк.71.

¹⁰Там само. - Спр.6. - Арк.263, 264, 419.